

IFRS” HOMLI
KONFERENCIYA

CONFERENCE “GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC

TRENDS”

2nd FORUM OF
DEVELOPMENT
STRATEGY:
GLOBAL AND
NATIONAL
ECONOMIC
TRENDS

TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS

ЙЎНАЛИШ: ГЛОБАЛ
ИҚТИСОДИЁТНИ
РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ
ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ ВА
ИСТИҚБОЛЛИ ЙЎНАЛИШЛАР
“Глобал ва миллий
иқтисодий трендлари”

ERENCE

19-20
OCTOBER

ФОРУМ

PARALLEL CONFERENCES
“NEW2AN, ICFNDS
AND ICDSIS”

2nd FORUM OF
DEVELOPMENT
STRATEGY:
GLOBAL AND
NATIONAL
ECONOMIC
TRENDS

NEW2AN, ICFNDS AND ICDSIS”

CONFERENCE
“IFRS”

GLOBAL
ECONOMIC
TRENDS”
2nd FORUM OF
DEVELOPMENT
STRATEGY:
GLOBAL AND
NATIONAL

“IFRS”

HOMLI

МЛМ
ШМЯ

2nd FORUM OF
DEVELOPMENT
STRATEGY:

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

2023

ILMIY ELEKTRON JURNAL

MAXSUS SON

ФОРУМ

19-20 OCTOBER

PARALLEL CONFERENCES
“NEW2AN, ICFNDS

AND ICDSIS”

РАҚАМЛИ ИҚТИСО
АХБОРОТ ТЕХНОЛ
ВА ТАЪЛИМНИНГ
ИСТИҚБОЛЛИ ЙЎН
“NEW2AN, ICFNDS,
номли параллель
конференциялар

- Macroeconomic Stability
- Social Welfare
- Human Capital
- Decent Employment
- World Economy
- Gender Equality
- Industry 4.0
- Sustainable Agriculture

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

<https://laboreconomics.uz>

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI 2023-yil Maxsus son

ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

laboreconomics.uz

“**Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali**” ilmiy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro‘yxatga olingan.
Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko‘chasi, 49-uy.

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog‘lanish uchun telefonlar:

+998 (99) 881-86-98.

TOSHKENT-2023

EDITORIAL BOARD | TAHRIRIYAT KENGASHI

Tahririyat Kengashi raisi: (Chairman of the Editorial Board)

Abdurahmanov Qalandar Xodjayeovich, O‘zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a‘zolari: (Members of the Editorial Board)

Toshqulov Abduqodir Hamidovich,
i.f.d., prof.

Yusupov Axmadbek Tadjiyevich,
i.f.d., prof.

Sharipov Kongratboy Avezimbetovich,
t.f.d., prof

Raifkov Kudratilla Mirsagatovich,
i.f.d., prof

Xalmuradov Rustam Ibragimovich,
i.f.d., prof

Umurzakov Baxodir Xamidovich,
i.f.d., prof.

Nazarov Sharofiddin Xakimovich,
i.f.d., prof.

Jumayev Nodir Xasiyatovich,
i.f.d, prof.

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna,
i.f.d., prof.

Eshov Mansur Po‘latovich,
i.f.d., prof.

Zokirova Nodira Kalandarovna,
i.f.d.. prof.

Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich,
i.f.d., prof.

Muxiddinov Erkin Madorbekovich,
i.f.f.d., (PhD)

Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayev,
i.f.n., dots.

Amirov Lochinbek Fayzullayevich,
i.f.f.d., (PhD), dots.

G‘oyipnazarov Sanjar Baxodirovich,
i.f.f.d., (PhD), dots.

Shakarov Zafar Gafarovich,
i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a‘zolari:
(Community Council members)

Bred Bodenzauzen (AQSh)

Jon Ankor (Buyuk Britaniya)

Odegov Yuriy Gennadevich
(Rossiya Federasiyasi)

Keynz Miller (AQSh)

Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)

Masato Xivatari (Yaponiya)

Gerxard Feldmayer (Germaniya)

Eko Shri Margianti (Indoneziya)

Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)

Rohana Ngah (Malayziya)

Sharifah Zanniyerah (Malayziya)

Teguh Dartanto (Indoneziya)

Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)

Muhammed Xoliq (Pokiston)

Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas‘ul muxarrir (Editor-in-Chief):

G‘oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Veb-administrator (Web admin):

Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)

MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI

Q.X. Abdurahmonov S.B. G'oyipnazarov	Сунъий интеллектни жорий этиш натижасида меҳнат бозоридаги ўзгаришлар	6–12
R.I. Nurimbetov A.M. Ismailov	O'zbekiston iqtisodiyoti tarmoqlari rivojlanishi va aholi bandligini manfaatdorlik indeksi asosida baholash	13–21
N.T. Shayusupova S.S. Amirdjanova	Прогнозирование макроэкономических показателей роста экономики и занятости населения республики	22–29
I.A. Bakiyeva	Тошкент вилоятида ишсизларни замонавий касб-ҳунарга ўқитишни самарали ташкил этиш йўллари	30–34
S.I. Sotnikova	Наемный труд: институциональные эффекты неравновесной экономики .	35–41
A.S. Usmanov M.A. Bahridinova	Qashqadaryo viloyatida bandlikning tarmoq tuzilishidagi o'zgarishlar va uning aholi turmush farovonligiga ta'siri	42–48
X.F. To'xtayeva	Туристик хизматлар бозорида бандликни тартибга солиш ва бошқариш бўйича илғор хорижий тажрибалар	49–56
B.Z. Ganiyev	O'zbekiston hududlarida bandlikning iqtisodiy o'sishga nisbatan elastikligi tahlili	57–61

INSON RESURSLARINI BOSHQARISH

S. Sotnikova N. Sotnikov	Ecology of the employee's career based on the concept of time management .	62–70
A.N. Turayev B.B. Suvonov	Направления развития анализа затрат труда в хозяйствующих субъектах	71–76
B.B.Suvonov	Зарубежный опыт анализа показателей затрат труда в хозяйствующих субъектах	77–82
Z.M. Xasanova	Enhancing economic education and human resources management: a study of innovative approaches in Uzbekistan's higher education institutions	83–91
R.R. Oqmulloyev	Инсон ресурсларини бошқариш — олий таълим муассасаларининг глобал рақобатбардошликка эришиш омили	92–102
B.B. Mardonov	Xizmat ko'rsatish sohasida kadrlar salohiyatini baholash	103–108
M.Sh. Xaydarova	Использование искусственного интеллекта в управлении человеческими ресурсами	109–123

INSON KAPITALI

A. Zikriyoyev D. Khojamqulov M. Raimjanova N. Turayev A. Abdullayev	Human capital development in the context of health and safety regulation: policy analysis in construction industry	124–138
A. Zikriyoyev M. Farmonova Ch. Keldiyorova D. Nekboyev O. Murodova	Orientation / induction day as a remedy for human capital investment at higher education	139–150
A.S. Boltayev Y.M. Otaboyev	The impact of health and education expenditure on economic growth in case of Uzbekistan	151–163
O.A. Eshbayev	Strategic integration of emerging technologies in engineering education: a holistic approach to cultivate human capital for the digital economy	164–169

A.O. Jumanov R.A. Omirzakov	Innovative environmental education in higher education: fostering sustainable mindsets for a greener future	170–175
I.Sh. Khadjiyeva	School climate quality and education quality: evidence from 15 worst performing nations at PISA 2018	176–187
M.O. Kurolov	Leveraging digital healthcare marketing strategies to enhance social welfare through human capital development	188–192
M. Numanova F. Khakimov	Priorities for the development of national human capital in the economy	193–198
M.X. Xo‘jayeva	Properties of innovative activity in the education system of Uzbekistan	198–203
H.T. Yaxshiyev	Mehmonxona hamda restorani biznesi faoliyati tushunchasi va mohiyati	204–206
X.B. Nasriddinov	O‘quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda ta‘lim metodlaridan foydalanish	207–210
Sh.Y. Sharobiddinov	Investing in human capital: a comparative analysis of democratic and authoritarian regimes	211–220
Z.M. Xasanova	Comparative analysis of innovative education management strategies for economic education and green development: lessons from foreign countries	221–228
S.R. Xolbayeva	Трансформация системы подготовки кадров в целях повышения эффективности функционирования человеческого капитала в экономической системе	229–238
INSON TARAQQIYOTI		
Sh.U. Jo‘rayeva	Socio-economic significance and analysis of the standard of living of the population	239–244
N.M. Khazratkulova	The impact of inter-budgetary relations on regional growth and the standard of living of the population of the regions (on the example of the republic of Uzbekistan)	245–250
KAMBAG‘ALLIKNI QISQARITRISH		
G.Q. Abduraxmonova M.X. Fayziyeva Sh.Q. Xoliyorova	O‘zbekiston davlat ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlashda raqamli rivojlanishning o‘rni	251–261
GENDER TENGLIK		
G.Q. Abruraxmonova N.U. Khalimjonov	Gender inequality in labour market	262–268
MUNOSIB MEHNAT		
Sh.X. Raxmatullayeva	Milliy korxonalarda mehnat samaradorligining muhim ko‘rsatkichlarini baholash tizimini imkoniyatlari	269–275
Z.U. Usmonov	Ko‘zi ojiz shaxslarni ish bilan ta‘minlashning obyektiv zarurligi	276–283
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH		
L.F. Amirov	Современные тенденции развития аграрного сектора Республики Узбекистан	284–293
I. Khotamov A. Kasimov Y. Najmiddinov G. Yuldashev	The current importance of alternative energy and renewable energy in Uzbekistan	294–317
Z.T. Abdurakhmanova	Factors affecting sustainable agriculture and food production in Uzbekistan	318–328
J.X. Ishanov	Determination of hydraulically acceptable length of drip irrigation pipe	329–334

U.Sh. Duskobilov	Influence of monetary policy instruments on macroeconomic stability during the transition to inflation targeting in Uzbekistan	335–342
Sh.D. Ergashkhodjayeva E.Y. Khojiyev	The EU’s generalised system of preferences: impact on foreign trade of domestic products	343–348
O.A. Eshbayev	Exploring synergies: redefining engineering education management for industry 4.0 in the digital economy era	349–354
H.B. Haydarov	O‘zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda xorijiy investitsiyalarning tutgan o‘rni	355–361
M.R. Khidirova	Improving the efficiency of corporate governance based on the modeling of agricultural machinery enterprises	362–369
B.N. Ishniyazov	Analysis of the activities of innovation of the agricultural sector of our country	370–374
N.N. Ismoilov	Implementing SDGS (sustainable development goals) in small business entities	375–380
N.S. Karimova	O‘zbekistonda klasterlar faoliyatini tashkil etish mexanizmi	381–385
M.R. Khayitova	The essence of green loans in a global unstable environment	386–391
S.B. Maxmudov	Milliy iqtisodiyotda eksport amaliyotiga ta’sir etuvchi omillarni ekonometrik tahlilini baholash	392–401
Y.F. Najmiddinov	Initial efforts to develop green energy and green growth in Uzbekistan	402–407
Ch.G. Nosirova	Developing sustainable pathways for textile product exports: a green strategy approach to enhance social welfare	408–415
N. Khalimjonov P. Allayarov	The gravity trade model for Uzbekistan	416–424
D. Usmonova	Evaluating the role of marketing strategies in fostering the growth of viticulture enterprises for achieving sustainable agricultural development	425–431
МАКРОИҚТИСОДИЙОТ		
A. Valiyeva	Assessing the impact of sustainable agricultural practices on legume market dynamics: a comprehensive marketing research analysis	432–440
V.K. Yarashova	The mutual influence of transport on macroeconomic indicators in Uzbekistan	441–447
M.S. Yusupov G.T. Ismoilova	Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish zanjirida agrosanoat klasterlarining ahamiyati va rivojlantirish imkoniyatlari	448–459
M.T. Abdurahmanova M.M. Ismailova	Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан самарали фойдаланишнинг хориж тажрибасини такомиллаштириш	460–465
N.B. Achilova	Сущность и значение национального брендинга стран в условиях глобализации	466–474
J.N. Bayisbayev	Мамлакатимизнинг тадбиркорлик субъектларини ижтимоий фаолиятини қўллаб-қувватлашдаги иштироки	475–481
A. Valiyeva	Оценка роли устойчивых методов ведения сельского хозяйства в повышении конкурентоспособности рынков бобовых: глобальный маркетинговый анализ	482–490
F.R. Bobobekov	Мақроқиқтисодий барқарорлик шароитида факторингга таъсир этувчи омиллар	491–497
D.B. Xajiyev	Даромадларни қайта тақсимлаш жараёнларини тартибга солишнинг фискал воситалари	498–504

KO‘ZI OJIZ SHAXSLARNI ISH BILAN TA‘MINLASHNING OBYEKTIV ZARURLIGI

Usmonov Ziyodulla Ulmas o‘g‘li

TDIU, “Fundamental iqtisodiyot” kafedrasida tayanch doktoranti

Annotatsiya. Ushbu tadqiqot ishida ko‘zi ojiz shaxslarning hayatoy muammolari tadqiq etildi va ularning iqtisodiy holati, iste‘mol imkoniyatlari darajasi tahliliy jihatdan o‘rganildi. Tadqiqot ishining obyekt sifatida O‘zbekiston Respublikasi turli hududlari bo‘ylab ko‘zi ojiz shaxslar tanlab olindi va ularning iqtisodiy holati o‘rganildi. Bu jarayonda ularning bandligi ta‘minlashning obektiv zarurligi mikro va makro darajada tahlil etildi. Ko‘rish bo‘yicha imkoniyati cheklangan insonlarni bir oylik o‘rtacha xarajatlari va daromadlari o‘rtasidagi farq analiz etilib, manfiy saldoni bartaraf etish manbalari yoritib berildi. Shuningdek, tadqiqot ishida ko‘zi ojiz insonlar ijtimoiy-iqtisodiy muammolarini bartaraf etishga yordam beruvchi taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so‘zlar. ishsizlik, inkluziv bandlik, obektiv zarurlik, ko‘zi ojizlar iqtisodiy xarajatlari, mehnatga layoqatli yoshdagi ko‘zi ojizlar, iqtisodiy faol nogironlar, manfiy saldo, ijtimoiy to‘siqlar, ishlashga bo‘lgan motivatsiya, masofaviy ishlar, kasanachilik, mehnat bozori.

ОБЪЕКТИВНАЯ НЕОБХОДИМОСТЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАБОТЫ СЛЕПЫХ ЛЮДЕЙ

Усманов Зиёдулла Улмас угли

ТГЕУ, кафедра «Фундаментальная экономика»
базовый докторант

Аннотация. В данной исследовательской работе были исследованы проблемы хаятойских слепоглухих людей и аналитически изучено их экономическое положение, уровень потребительских возможностей. В качестве объекта исследовательской работы были отобраны слепые люди из разных регионов Республики Узбекистан и изучено их экономическое положение. При этом объективная необходимость обеспечения их занятости анализировалась на микро-и макроуровне. Анализировалась разница между среднемесячными расходами и доходами людей с нарушениями зрения, а также выделялись источники для устранения отрицательного сальдо. Также в ходе исследовательской работы были разработаны предложения и рекомендации, помогающие преодолеть социально-экономические проблемы слепых людей.

Ключевые слова. безработица, инклюзивная занятость, объективная необходимость, экономические издержки для слепых, слабовидящие в трудоспособном возрасте, экономически активные инвалиды, отрицательное сальдо, социальные барьеры, мотивация к работе, Удаленная работа, домашнее хозяйство, рынок труда.

THE OBJECTIVE NEED TO PROVIDE WORK FOR THE BLIND PERSONS

Usmanov Ziyodulla Ulmas ugli

TSUE, “Fundamental economics” department
PhD student

Annotation. In this research paper, the problems of Hayato deafblind people were investigated and their economic situation and the level of consumer opportunities were analytically studied. Blind people from different regions of the Republic of Uzbekistan were selected as the object of research and their economic situation was studied. At the same time, the objective need to ensure their employment was analyzed at the micro and macro levels. The difference between the average monthly expenses and incomes of people with visual impairments was analyzed, and sources were identified to eliminate the negative balance. Also, during the research work, proposals and recommendations were developed to

help overcome the socio-economic problems of blind people.

Keywords. unemployment, inclusive employment, objective necessity, economic costs for the blind, visually impaired people of working age, economically active disabled people, negative balance, social barriers, motivation to work, Remote work, household, labor market.

Kirish:

Inson qadri va unga e'tibor yuksalayotgan mamlakatimizda jamiyatning har bir qatlami manfaatlari hisobga olingan holda O'zbekistonni ijtimoiy davlat ekanligi bosh Qomusimiz bo'lmish Konstitutsiyaning 1-moddasida belgilab qo'yilgan. Davlatimiz fuqarolarining ijtimoiy ehtiyojmand guruhi vakillaridan biri bo'lgan ko'rish bo'yicha nogironligi bo'lgan shaxslarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash maqsadida konstitutsiyaning 57-moddasida, „Davlat nogironligi bo'lgan shaxslarning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sohalar obyektlari va xizmatlaridan to'laqonli foydalanishi uchun shart-sharoitlar yaratadi, ularning ishga joylashishiga, ta'lim olishiga ko'maklashadi, ularga zarur bo'lgan axborotni to'sqinliksiz olish imkoniyatini ta'minlaydi“ qat'iy ta'kidlab o'tilgan. Shuningdek, barcha qonun va qonun osti xujjatlari nogironligi bo'lgan shaxslar uchun yaratilgan imtiyoz, va subsidiyalarni e'tirof etgan holda shuni ta'kidlashimiz joizki, ko'zi ojiz shaxslar o'rtasida ishsizlik darajasi juda balanddir. Yuqori ishsizlik darajasi ushbu fuqarolar bilan bir qatorda mamlakat iqtisodiyotiga ham sezilarli salbiy tasir ko'rsatmasdan qolmaydi.

Ushbu tadqiqot ishining dolzarbligi shundan iboratki, ko'zi ojiz insonlarning ish bilan ta'minlanishiga tasir etuvchi omillar ularning hayotida mehnatning tutgan o'rni hamda ularning bandligi iqtisodiyotga qanday foyda keltirishi nazariy va amaliy jihatdan yoritib berildi.

Mavzuga doir adabiyotlar tahlili:

Har bir nogironligi bo'lgan shaxslarning munosib ish bilan ta'minlanishlarida asosiy to'siqlarning eng muhimi bu „nogiron“ tushunchasidir. Davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyev ushbu muammoni bartaraf etish maqsadida „nogironlikni belgilash bo'yicha hozirgi tibbiy modelidan ijtimoiy modeliga o'tamiz“, – deb ta'kidladilar.

Tarixiy faktlar shuni ko'rsatadi-ki, ko'zi ojiz insonlarning o'ziga xos xususiyati haqida ilk bor eramizdan avvalgi VI va V asrlarda yashab ijod etgan Konfutsiy shaxsiy kuzatuvlari natijasida, „ko'zi ojiz odamlarning xotirasi kuchliligi va boshqalarga nisbatan yaxshililigiga birinchi bo'lib e'tibor qaratgan“¹.

Ushbu insonlarning yana bir o'zgacha iste'dodlari haqida Isayev Qobiljon quyidagilarni, „Ko'zi ojiz insonlar his qilish, o'ta nozik va past tovushlarni eshitish, ilg'ash, o'nlab tovushlarni eshitib, ularni farqlash, xotirada muxrlab olish, kishilar ma'naviyati, ichki dunyosiga qalb ko'zi orqali oson, o'zgacha tarzda, tez, kata tasavvur bilan kirib bora olish“² – ta'kidlab o'tgan. Albatta, bu xususiyatlar mehnat bozorida qimmatli qadr qiymatga egadir. Jumladan, nogironligi bo'lgan shaxslar mehnat jarayoniga moslashuvi uchun qilingan investitsiya o'z samarasini qisqa vaqtda ko'rsatishi ilmiy isbotini topgan. Ushbu fikrimizni dalil sifatida ushbu faktlarni keltirishimiz mumkin: „Janubiy Karolinada o'tkazilgan tadqiqotga ko'ra, nogiron ishchilar ularning reabilitatsiyasiga sarflangan har bir dollar uchun 15,29 dollar daromad keltirishgan. Shu bilan birga, Nyu-Mexiko shahridagi nogiron ishchilar shunga o'xshash kasbiy reabilitatsiya dasturini tugatgandan so'ng daromadlarning 251 foizga o'sishini ta'minladilar.“³

Belkova o'z ilmiy ishlarida ko'zi ojiz insonlarni bandligiga iqtisodiy jihatdan yondashib, quyidagicha fikrni ta'kidlagan nogironlarni ish bilan ta'minlashning iqtisodiy toifasi – bu „ularning mehnat faoliyatida ishtirok etishi bilan bog'liq munosabatlar to'plami, bu ularning ijtimoiy va shaxsiy ehtiyojlarini qondirish uchun mehnatga qo'shilishining o'lchovi va mumkin bo'lgan samaradorligini aks ettiradi“⁴.

Shuningdek, mehnat bozorida ushbu toifadagi shaxslarni ish bilan ta'minlashning ishtimoij jihatdan yondashuvlar mavjud bo'lib, unga ko'ra Nogironlar muammolariga bag'ishlangan ko'plab asarlar muallifi M.Novikov quyidagicha ta'kidlagan: „nogiron uchun bandlik jamiyatda to'liq ishtirok etish yo'lidagi vosita“⁵.

A.Y. Razinov o'zining ilmiy qarashlarida nogironligi bo'lgan shaxslarni bandligini ta'minlash istiqbolini quyidagi yo'nalishda tasavvur etishini ta'kidlagan: „Jamiyatning turli sohalarini, shu jumladan

¹ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi // Lex.uz, 30.04.2023-y. 13-b. jami 44-b.

² URL: <https://youtube.com/shorts/oAK7gYxgwmA?feature=share3>

³ Respublika bolalar kutubxonasi // internet manba. URL: <http://taqvim.uz/uz/event/view/3402>

⁴ Q. Isayev, Har bir inson – bebaho capital // xalq so'zi, № 34, 18.02.2023-y. 4-b.

⁵ Novikov M.L. sozdaniy model trudoustroystva molodix invalidov. // ROOI perspektiva, 2006-y. 49-b.

► **Munosib mehnat**

bandlik sohasini, axborot jamiyatini shakllantirishni innovatsion rivojlantirish sharoitida nogironlarning bandligini huquqiy tartibga solishning o‘ziga xos xususiyatlari yaqin kelajakda juda shartli bo‘lib qolishi mumkin. Masofadan ishlash mumkin bo‘lgan ish o‘rinlari sonining ko‘payishi tendentsiyasini hisobga olgan holda, bu holat haqiqatga aylanishi mumkin”⁶.

Tadqiqot metodologiyasi:

Tadqiqot jarayonida tizimli, tarkibiy, retrospektiv, mantiqiy, qiyosiy tahlil usullari, umumlashtirish, deduksiya va induksiya usullari, axborotni qayta ishlashning statistik usuli qo‘llanildi. Mavzuning ko‘zi o‘jzlarning moliyaviy barqarorligini ta‘minlashdagi ahamiyati hamda iqtisodiyotga o‘shishga ta‘siri yoritib berildi.

Tahlil va natijalar:

Barqaror iqtisodiy o‘shishga erishish uchun har bir jamiyatda ishsizlik darajasini minimallashtirish qaratilgan davlatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosati muhim ahamiyat kasb etadi. O‘zbekistonning ijtimoiy davlat ekanligi barcha toifadagi aholi qatlamini ish bilan ta‘minlash hamda ishsizlikdan himoya qilishini anglatadi. Mehnat bozorida ko‘zi o‘jiz insonlar uchun taklifning pastligi davlatning ko‘magi boshqa ishchi kuchi toifasiga qaraganda yuqori darajada bo‘lishi kerakligi xususiyati bilan ajralib turadi. Dunyo olimlari tadqiqotlari shuni ko‘rsatadi-ki, ko‘zi o‘jiz shaxslarning inkluziv bandligini ta‘minlash uchun qilingan investitsiya iqtisodiyot o‘shishiga sababchi bo‘ladi.

Davlatimizning barcha aholi toifasini ishsizlikdan himoya qilish uchun ularga ishsizlik nafaqalarini to‘lashini hisobga olgan holda shuni ta‘kidlashimiz joizki, ko‘zi o‘jizlar hayotiy harajatlari sog‘lom insonlarga qaraganda 2 baravar ko‘pligi tasdiqlangan bo‘lsada ushbu toifadagi shaxslar uchun ishsizlik nafaqasi mavjud emasligi taajubli holatdir. Ko‘zi o‘jiz shaxslarni ish bilan ta‘minlash odatda mehnat munosabatlari sifatida alohida ko‘rib chiqilmaydi.

Ko‘zi o‘jiz insonlarni mehnatga layoqatli aholining bir qismi sifatida tavsiflashda shuni ta‘kidlash kerakki, ularning ijtimoiy ishlab chiqarishda ishtirok etishi mehnat faoliyatini cheklash darajasi va nogironlik guruhi bilan belgilanadi. Shuningdek, iqtisodiy faol bo‘lmagan aholi tarkibiga nogironlik nafaqasini oladigan shaxslar kiradi. Biroq, ko‘rish bo‘yicha nogironligi bo‘lgan shaxslar ish bilan band yoki ishsiz bo‘lsa, ish qidirish bilan faol shug‘ullanadigan bo‘lsa, iqtisodiy faol aholiga murojaat qilishlari mumkin. Ishlamaydigan ko‘zi o‘jiz insonlar rasmiy ravishda mamlakat mehnat resurslarining bir qismi sifatida qaralmaydi, ammo aslida ular mehnat bozoridagi umumiy taklifga ta‘sir qilishi mumkin. Shuni ta‘kidlash joizki, mehnat bozori ishtirokchilari tarkibida ularning maqomining o‘zgarishi bilan bog‘liq jarayonlar doimiy ravishda sodir bo‘ladi. Butun aholini 4 toifaga ajratamiz (1-jadvalga qarang.)

1-jadval⁷

Iqtisodiy faoliyat va ko‘rish bo‘yicha nogironlik mavjudligiga qarab mehnat bozori ishtirokchilarining toifalari

	Iqtisodiy faol aholi tarkibida	Iqtisodiy faol bo‘lmagan aholi tarkibida
Nogironligi bo‘lmagan odamlar	A	B
Ko‘zi o‘jiz shaxslar	D	S

Ko‘zi o‘jiz insonlar iqtisodiy faolligi darajasining pasayishi yoki ortishini quyidagi $D/(D+S)$ formulasi bilan aniqlanadi. Agar D qiymati kamaysa yoki S qiymati oshsa, bu indeks kamayishi mumkin.

Agar D qiymati kamayib qolsa, demak, iqtisodiy faol ko‘zi o‘jiz shaxslar boshqa toifaga kira boshlaydilar; ehtimol, ular A toifasiga (ular iqtisodiy faol aholining bir qismi bo‘lib qoladilar, ammo rehabilitatsiya jarayonidan to‘liq o‘tishlari mumkin) yoki S toifasiga (mehnat bozorida sotish uchun o‘z ishchi kuchini taklif qilishni to‘xtatadilar) o‘tishadi.

S ning o‘zgarishi ko‘zi o‘jizlar maqomining o‘zgarishini anglatib, ehtimol ular ko‘rish bo‘yicha nogironligi bo‘lgan iqtisodiy faol aholidan (D) yoki B toifasidan chiqib ketishadi. B dan S gacha bo‘lgan

⁶ Belkova N.M Razvitiy trudovoy zanyatosti invalidov sovremennix uslovnayx Rossii // Dne na soisk.uch. st.kand. ekon.nauk. spetsalnost 08.00.05. Moskva, 2012. – 13-b.

⁷ Novikov M. ROOI, perspektiva. www.invalid.ru

harakat pensiya nafaqalarini olish uchun nogironlik maqomini olishni anglatadi.

Tadqiqot natijasida ko'zi ojiz shaxslarning O'zbekistonda 2017 — 2022-yillarda mehnatga layoqatlilar, sohalar kesimida ish bilan bandlar soni, ishchi kuchini potensial qismi hamda ishsizlar sonini yillar kesimida o'zgarish tendensiyasi kabi holati haqidagi ma'lumotlar aniqlandi.

2-jadval ma'lumotlaridan quyidagilarni ta'kidlashimiz joizki, 2022-yilga dekabr oyi holatiga jami ko'zi ojizlar soni 2017-yilga nisbatan taqqoslaydigan bo'lsak 190.28 %ga o'sgan 2022-yilda 76020 kishini tashkil etib bazis yilga nisbatan o'sish ko'rsatkichi 113.6 %ni tashkil etdi. Jami ko'zi ojizlar ulushida erkaklar 55.81 % ayollar esa 44.19 %ga to'g'ri kelmoqda. Jumladan mehnatga layoqatli yoshdagilar soni ham 2022-yilda 45612 kishini tashkil etib, ushbu ko'rsatkich 2021-yilga nisbatan 112.84 %ga o'sgan. Jami mehnatga layoqatli ko'zi ojiz aholining bandlik darajasi 2017-yilda 10 %, 2018-yilda 11.5%, 2019-yilda 10 %, 2020-yilda 9 % 2021-yilda 8 % va 2022-yilda ham 8 % tashkilni etayotganini ko'rishimiz mumkin. Jadval ma'lumotlarini tahlil qiladigan bo'lsak, so'ngi yillarda ko'zi ojizlar soni o'rtacha hisobda 10000 taga oshgan, davlat sektorida mehnat bilan band aholi atigi 0.3 foizni tashkil etgan bo'lsa, xususiy sektorda o'z kasbiy faoliyatini yuritadigan ko'zi ojizlar ulushi 5.28 foizga teng bo'lgan. Ming afsuski 8 foizlik bandlik tarkibiga oliy ta'lim muassasalarida ta'lim olayotganlar ham kirgan bo'lib, ularning ulushi 2,3 foizni tashkil etmoqda.

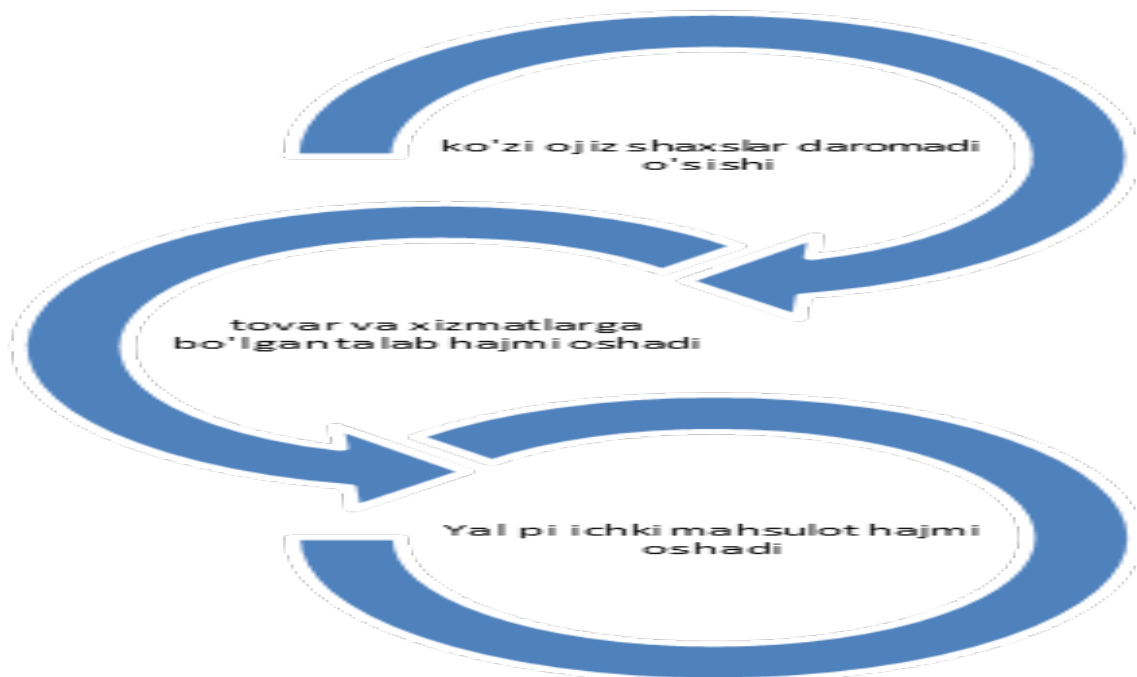
2-jadval⁸**Ko'zi ojiz I va II guruh nogironligi bo'lgan O'zbekistondagi aholining bandlik holati**

N ^o	Ko'rsatkichlar	2017	2018	2019	2020	2021	2022 31.12.2022
1	Jami ko'zi ojizlar soni	39 950	40 074	41 178	54 982	66 915	76 020
2	Jami erkaklar	22 985	24 137	25 436	30 064	38 227	42 427
3	Jami ayollar	16 965	15 937	15 742	24 918	28 688	33 593
4	Mehnatga layoqatli yoshdagilar (erkaklar 16 – 60 yosh va ayollar 16 -55 yosh) soni	23 970	24 044	24 706	32 989	40 419	45 612
5	Davlat sektorida ish bilan bandlar soni	98	102	119	128	137	142
6	Xususiy sektorda ish bilan bandlar soni	1819	1927	1806	1987	2 197	2 408
7	Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim olayotganlar	427	483	572	811	819	1050
8	Ishsizlar soni	21 626	21 532	22 209	30 063	37 266	42 012

Yuqoridagi ma'lumotlar natijasida 2017–2022-yillar oralig'ida ish va oliy ta'limga qamrab olinganlar ko'rsatkichi son jihatdan o'sish tendensiyasi kuzatilgan bo'lsa-da, mehnatga layoqatli ko'zi ojizlarning umumiy soniga nisbatan qaraganimizda o'rtacha 10, 11 foizdan 2022-yilga kelib 8 foizga tushib qolganligi aniqlandi.

Ko'zi ojiz shaxslar mehnati muhim ijtimoiy-psixologik va ma'naviy-axloqiy ahamiyatga ega bo'lib, shaxsni tasdiqlash, psixologik to'siqlarni bartaraf etish, nogironlar va ularning oilalarining moliyaviy ahvolini yaxshilashga yordam beradi, mamlakat iqtisodiyotiga ma'lum hissa qo'shadi. Ushbu xissa ularning daramodlarining o'sishi bevosita YaIMning nominal jihatdan o'sishiga proporsional tarzda ta'sir qiladi. (1-rasmga qarang)

⁸ O'zbekiston ko'zi ojizlar jamiyati markaziy boshqaruvi ma'lumotlariga asosan tayyorlangan.

1-rasm. Ko'zi ojiz shaxslar daromadlarining o'sishi hamda YalM hajmiga ta'siri doirasidagi bog'lanish

Yuqoridagi rasmni izohlash yuzasidan quyidagilarni ta'kidlashimiz joiz-ki, ushbu shaxslarning munosib ish bilan band bo'lishi va yuqori daromadga ega bo'lishlari natijasida tovar va xizmatlarni xarid qilish qobiliyatlari oshadi va bu o'z navbatida yalpi talab hajmiga ta'sir etib, taklifning o'sishiga olib keladi, jarayon yakunida yalpi ichki mahsulot o'sishiga erishiladi. Yuqoridagi rasm va tahlillar ko'zi ojizlarni ish bilan taminlashning makro darajada iqtisodiyotga ta'siriga misol bo'lsa, ularni inkluziv bandligini ta'minlashning mikro darajadagi xususiyatiga ko'zi ojiz shaxslarning sezgi azolarining noadiy darajada kuchli rivojlanishi hamda boshqa sog'lom insonlar bilan raqobatga kirishishda teng imkoniyat mavjud emasligi sababli o'z ish o'rinlarini yoqotmaslik uchun tirishqoq bo'lishlari ayrim kasblar bo'yicha yuqori mehnat unumdorligiga erishish potentsiali mavjudligi bilan etirof etiladi.

Ko'zi ojiz insonlarni ish bilan ta'minlash bir qator masalalarni hal qilishni o'z ichiga oladi. Ular orasida qulay infratuzilmani yaratish, shu jumladan ish joyida, nogironning kasb-hunar ta'limi olishi va yangi yashash sharoitlariga psixologik moslashishi (bu, ayniqsa, agar ko'zi ojiz voyaga yetgan paytda sodir bo'lgan bo'lsa), ish beruvchi tomonidan ushbu toifadagi fuqarolarga nisbatan salbiy munosabatni yengib o'tish kabilardir.

Ko'rishda imkoniyati cheklangan shaxslarning mehnat bozori umumiy mehnat bozorining bir qismi bo'lib, ma'lum bir o'ziga xos xususiyatga ega, bu birinchi navbatda mehnatini sotayotganlarning raqobat bardoshligini pasaytirishda namoyon bo'ladi. Shuni ta'kidlash kerak-ki, ko'zi ojizlar mehnat bozorida davlatning roli umumiy mehnat bozoriga qaraganda biroz kattaroqdir. Nogironligi bo'lgan shaxslarga nisbatan davlat siyosati baholanadigan asosiy mezonlar quyidagilardan iborat:

- nogironlarga nisbatan rasman tan olingan siyosatning mavjudligi va amalga oshirilishi;
- nogironligi bo'lgan shaxslarning turli xil fuqarolik huquqlaridan foydalanish va ularni amalga oshirishga yordam beradigan kamsitishga qarshi maxsus mexanizmlarning mavjudligi;
- nogironlar nodavlat tashkilotlarining mavjudligi;
- imtiyozlar va kompensatsiya tizimining mavjudligi;
- jismoniy va axborot muhitining mavjudligi.

Shuningdek, ko'zi ojiz shaxslar ishchi kuchi sifatida quyidagi xususiyatlari tufayli mehnat bozorida kamroq talabga ega:

- cheklangan sog'liq imkoniyatlari;

- mehnat faoliyatining ayrim turlarida ishtirok etishning mumkin emasligi;
- maxsus jihozlangan ish joylariga ehtiyojning mavjudligi;
- ta'lim, kasbiy tayyorgarlik va malakaning past darajasi;
- ish beruvchilarning salbiy stereotipik baholari;
- o'zini past baholash va ko'pincha ishga joylashish uchun motivatsiya yetishmasligi;
- shahar atrof-muhit obyektlariga kirishning qiyinligi harakatchanlikni cheklaydi;
- aholining ma'lum bir guruhining past iqtisodiy faolligi.

Ko'zi ojizlar mehnat bozorida ish o'rinlari taklifi umumiy bozordagi taklifdan past; bu daraja ular haqidagi salbiy stereotiplarning mavjudligi yoki inklyuziv ish o'rinlarini yaratish yuqori xarajatlar talab qilishi hamda turli boshqa sabablarga borib taqaladi.

Ish beruvchi rehabilitatsiya dasturida mavjud bo'lgan qarshi ko'rsatmalar va tavsiyalarga e'tibor berishi kerak. Masalan, shovqin, tebranish, infratovush, elektromagnit nurlanish, chang va boshqalarning ruxsat etilgan darajasi bo'yicha tavsiyalargaga amal qilishi lozim.

Talab va taklif ko'zi ojizlarning bandlik darajasiga bevosita ta'sir qiladi. Mehnat qobiliyatining cheklanishidan aziyat chekadigan shaxslar mehnat bozoriga kirish uchun ko'proq harakat qilishadi. Funktsional cheklovlar mehnat unumdorligining pasayishiga olib keladi, bu esa ma'lum bir lavozimga yollanish ehtimolini kamaytiradi. Maxsus jihozlarni sotib olish ko'zi ojizning ish samaradorligini oshirishi mumkin, ammo ish beruvchi uchun xarajatlarning aniq darajasini va potentsial mehnat unumdorligini hisoblash qiyin. Yangi uskunalarni sotib olish, o'rnatish va ishlatish sarflangan xarajatlar miqdorini qoplamasligi xavfli katta. Boshqacha qilib aytganda, sotib olingan uskunalar yordamida olingan xizmatlar yoki ishlab chiqarilgan mahsulotlarning narxi ish joyini jihozlash xarajatlari kabi katta bo'lmasligi, o'zini oqlamasligi mumkin.

Ko'zi ojizlarning o'rtacha nominal daromadini aniqlash uchun oxirgi 2 oy davomida Toshkent shahari va tumanidagi davlat va xususiy tashkilotlar tomonidan taklif etilayotgan bo'sh ish o'rinlari uchun oylik ish haqqini miqdoridan kelib chiqib aniqlandi.

3-jadval

Ko'zi ojiz shaxslar uchun taklif etilayotgan bo'sh ish o'rinlari (2023-yil iyun, iyul, avgust holati)

№	Tashkilot nomi	Taklif etilayotgan oylik ish haqqi. 1000 so'm
1.	Profpack mchj	2400
2.	Wheat flour trade mchj	1920
3.	Wheat flour trade mchj	2000
4.	Reasentr toshkent klinika	1500
5.	320-sonli maktab	2000
6.	20-sonli maktab	1500
7.	71-sonli maktab	2500
8.	123-sonli mtt	1100
9.	123-sonli mtt	1200
10.	Toshkent shahar narkologiya dispansiri	2000
11.	1-sonli silga qarshi dispansir	1500
12.	2-sonli karlar o'quv ishlab chiqarish korxonasi	2000
13.	Real medical tibbuyot markazi	1500
14.	Nigmatjon rin mchj	2000
15.	Dendrobium kosmetik mchj	2000
16.	Continent progress mchj	1300
17.	1-rezina texnika zavodi	1500
18.	O'zbek ko'mir AJ	980
19.	Zilfar universal kompaniya mchj	2500
20.	Target internatsional school	2250

► **Munosib mehnat**

21.	Toshkent xalqaro west minestir universiteti	3000
22.	Metallurg koj mchj	1000
23.	Dizayn-print mchj	1500
24.	Sharoit plyus NJB	2400
25.	Medex textile mchj	1900
O‘rtacha nominal ish haqqi		1 818 000 so‘m

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdi-ki, ko‘zi o‘jiz shaxslarning o‘rtacha nominal ish haqqi 1 818 000 so‘ni tashkil etmoqda. Ushbu summaga qo‘shimcha ravishda I va II gurup nogironlikka mansub bo‘lgan uchun to‘lanadigan pensiyasini hisobga olgan holda o‘rtacha nominal daromadini topib olamiz: $O'ND = (O'NIH + O'PM) / 2 = (1\,818\,000 + 868\,000) / 2 = 2686000$ so‘mni tashkil etadi. Bu yerda O‘ND – o‘rtacha nominal daromad, O‘NIH – o‘rtacha nominal ish haqqi va O‘PM – o‘rtacha pensiyalar miqdoriga teng.

Yuqoridagi ma’lumotlardan foydalanib mehnatga layoqatli yoshdagi ko‘zi o‘jiz shaxslar qancha daromad topishini quyidagi formula asosida topib olamiz:

$$JMLD = ML * O'ND$$

$$JMLD = 45\,612 * 2\,686\,000$$

$$JMLD = 122\,513\,832\,000 \text{ so‘m}$$

Bu yerda: JMLD – jami mehnatga layoqatli bo‘lgan ko‘zi o‘jizlar daromadi,

ML – mehnatga layoqatli ko‘zi o‘jizlar

O‘ND – o‘rtacha nominal daromad

Bu formula yordamida mehnatga layoqatli yoshdagi ko‘zi o‘jiz shaxslarni to‘liq ish bilan ta‘minlansa, topishi mumkin bo‘lgan jami daromadlari miqdori aniqlandi. Daromadlar va xarajatlar o‘zaro tengligini hisobga olgan holda, ko‘zi o‘jizlarning bir oylik xarajatlari miqdori ham 122,5 milliard so‘mni tashkil etmoqda.

Shuningdek, 1-formuladan kelib chiqqan holda yana bir formula, ya’ni ko‘zi o‘jizlar xarajatlarini qoplashga yetmayotgan zaruriy mablag‘ miqdorini topish mumkin:

$$TXM = JMLD - (BM * O'ND + (ML - BM) * O'PM)$$

$$TXM = 122\,513\,832\,000 - (3600 * 2\,686\,000 + (45612 - 3600) * 868\,000)$$

$$TXM = 122\,513\,832\,000 - (9\,669\,600\,000 + 36\,466\,416\,000)$$

$$TXM = 122\,513\,832\,000 - 46\,136\,016\,000$$

$$TXM = 76\,377\,816\,000 \text{ so‘m}$$

Bu yerda: TXM – ta‘minlanmagan (ko‘zi o‘jiz insonlar) xarajati miqdori

JMLD – jami mehnatga layoqatli (ko‘zi o‘jiz insonlar) daromadi

BM – ta‘lim va mehnat faoliyati bilan bandlar miqdori

O‘ND – o‘rtacha nominal daromad

ML – mehnatga layoqatli ko‘zi o‘jizlar

O‘PM – o‘rtacha pensiya miqdori

Tadqiqotimiz natijasi o‘laroq ushbu formula bizga ko‘zi o‘jiz shaxslarning TXM (ta‘minlanmagan xarajatlar miqdori) si qariyb 76,4 milyard so‘mgatengligi ko‘rishimiz mumkin bo‘lib, ya’ni hozirgi paytda mehnatga layoqatli ko‘zi o‘jizlar aynan ish bilan ta‘minlanmaganliklari sababli hayotiy xarajatlarining 76,4 milyard so‘mlik qismini qondira olmayotganligini aniqlashga yordam berdi.

Xulosa va takliflar:

Insonning hayotini mazmunga boyitib uni jamiyatda shaxs sifatida rivojlanishiga xizmat qiluvchi asosiy omil bu vatani taraqqiyoti hamda insoniyat istiqbolida hal etuvchi unsurlardan biri ekanligini xis qilishdadir. Ushbu omilni ro‘yobga chiqarish, albatta, inson o‘z imkoniyatlarini ko‘rsata olish, qiymay yarata olishiga ishonch xosil qilish va munosib ish bilan bandligiga borib taqaladi. Jumladan bu jarayom ko‘zi o‘jiz shaxslar hayotida cheklangan imkoniyati tufayli 2 karra bosim ostida ro‘y beradi. Chunki, ular qiymat yarata olishlariga ishonishlari, qobiliyatlari va qiziqishlaridan kelib chiqib munosib ish o‘rni bilan ta‘minlanganliklari doimo obektiv ahamiyatini yo‘qotmaydi. Ushbu shaxslarni mehnat bozorida raqobatbardosh bo‘lishlari uchun hamda inklyuziv ish o‘rinlarini yaratishga bo‘lgan ishtiyoqni oshishi uchun davlatimiz tomonidan avvalo quyidagi islohotlar olib borilsa maqsadga muvofiq bo‘ladi.

- Hozirgi kunda mehnat bozorida yuqori talabga ega bo'lgan zamonaviy kasblarga o'qitish va malakasini oshirish;
- Qobiliyat va ichki imkoniyatlardan kelib chiqib 11 yoshdan boshlab ayrim o'quv dasturiga qo'shimcha kiritish evaziga zamonaviy kasb va xorijiy tillarni mukammal o'qitish;
- Bo'sh ish o'rinlari va ish izlayotgan ko'zi ojizlar o'rtasidagi uzluksiz aloqani yo'lga qo'yuvchi tizim yaratish;
- Xayriya konsepsiyasini tugatib unga yo'naltirilayotgan mablaglarni inklyuziv ish o'rinlarini yaratishga sarflash;
- Rivojlangan davlatlar tajribasini O'zbekistonga joriy etish maqsadida davlat grantlari asosida ko'zi ojiz lider shaxslarni xorijiy mamlakatlarga malaka oshirish uchun yuborish;
- Respublika kambag'allikni qisqartirish va bandlik vazirligining hududiy boshqarmalarida nogironligi bo'lgan shaxslarni mehnat munosabatlariga ma'sul mutaxassis shtati joriy etish;
- Majburiy zaxiralangan ish o'rinlari haqidagi ma'lumotlarni uzluksiz xabar berib turuvchi tizim yaratish;
- Ta'lim tashkilotlarida faoliyat yurituvchi ko'zi ojiz shaxslarga maktab tizimidagi singari tarjimon kotiba shtati ajratish lozim;
- Ko'zi ojiz shaxslarning hozirgi kunda ta'minlanmagan xarajatlarini qoplash uchun birinchidan o'rtacha pensiya miqdorini mehnatga haq to'lashning eng kam miqdoridan yuqori qilish, ikkinchidan, ishsizlar toifasiga ishsizlik nafaqasini to'lash lozimdir;
- Ko'zi ojiz shaxslarni masofaviy ishlar va kasanachilik dasturlari yordamida bandligini ta'minlash lozimdir.

O'zbekiston ijtimoiy davlat ekanligini hisobga olgan holda shuni ta'kidlashimiiiz joizki, ko'rish bo'yicha nogironligi bo'lgan shaxslarni mehnat munosabatlarida o'z o'rnini topishi, inklyuziv ish o'rinlarini yaratishda hamda maqbul ish bilan ta'minlanishida hukumat quyidagi jihatlarni ustuvor vazifa sifatida belgilab olishi shart:

- Bandlikning barcha shakllari va bosqichlarida, ishga qabul qilish, mehnat faoliyatida, lavozimga ko'tarilishda, ishsizlikdan himoyalashda nogironlik belgilari bilan kamsitilmaslik;
- Ko'zi ojizlarning umumiy va texnikaviy kasbga yo'naltirilgan dasturlar, ularni ishga joylashtirish xizmatlari va kasbiy, uzluksiz ta'limni mavjudligi;
- Mehnat bozorida ko'zi ojizlarning ish izlash, ishga ega bo'lish, lavozimida ko'tarilish, ish o'rinlarini saqlab qolish va mehnat faoliyatlarini qaytadan boshlash imkoniyatlarini kengaytirish;
- Shaxsiy mehnat faoliyati, tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish va o'z bizneslarini tashkil etishnihar tomonlama qo'llab-quvvatlash;
- Ko'zi ojiz shaxslarni davlat sektoriga ishga yollash;
- Xususiy sector egalariiga har tomonlama manfaat keltiruvchi dasturlar yordamida ko'zi ojizlarni ishga yollash;

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi // Lex.uz, 30.04.2023-y. 13-b. jami 44-b.
2. URL: <https://youtube.com/shorts/oAK7gYxgwmA?feature=share3>
3. Respublika bolalar kutubxonasi // internet manba. URL: <http://taqvim.uz/uz/event/view/3402>
4. Isayev q. Har bir inson – bebaho capital // xalq so'zi, № 34, 18.02.2023-y. 4-b.
5. Novikov M.L. sozdaniy model trudoustroystva molodix invalidov. // ROOI perspektiva, 2006-y. 49-b.
6. Belkova N.M Razvitiy trudovoy zanyatosti invalidov sovremennix uslovnayx Rossii // Dne na soisk.uch. st.kand.ekon.nauk. spetsalnost 08.00.05. Moskva, 2012. – 13-b.
7. Novikov M. ROOI, perspektiva. www.invalid.ru
8. Razinov A.Y. Razvitiye organizatsionno-ekonomicheskix mexanizmov sodeyistviya zanyatosti invalidov // Phd dissertatsiya, Moskva – 2013. 18-b. jami 180-b
9. www.ishplyus.uz internet resurs, Sharoit plyus NJB loyihasi asosida tashkil etilgan.

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

<https://laboreconomics.uz>

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI 2023-yil Maxsus son

ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

laboreconomics.uz

Muharrirlar:

Yaxshiyev H.T.

Matxo'jayev A.O.

Musahhih:

Kamilova D.J.

Tehnik muharrir:

Mirzayev J.O'.

Litsenziya AI № 2537 08.02.2022 y. Bosishga ruxsat etildi 19.10.2023.
Qog'oz bichimi 60x84 1/8. Shartli bosma tabog'i 31,6. Raqamli bosma.
Adadi 50 nusxa. №16/10-2023 - sonli buyurtma.

“Zarafshon Foto” MCHJning matbaa bo'limida chop etildi.
100164, Toshkent sh., Mirzo Ulug'bek tumani, Shahriobod ko'chasi, 3-uy.

CONFERENCE "GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC TRENDS" 19-20 OCTOBER

1st DIRECTION: TRENDS AND PROSPECTIVE DIRECTIONS OF GLOBAL ECONOMIC DEVELOPMENT.

CONFERENCE "GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC

TRENDS"

19-20 OCTOBER 2023

TASHKENT STATE

UNIVERSITY OF ECONOMICS,

TASHKENT, UZBEKISTAN

ФОРУМ

ICFNDS and ICDSIS"

"NEW2AN,

Parallel conferences

CONFERENCE

DEVELOPMENT STRATEGY:

GLOBAL ECONOMIC TRENDS

"IFRS" ФОРУМ

"IFRS" НОМЛИ КОНФЕРЕНЦИЯ

CONFERENCE "GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC

TRENDS"

TASHKENT STATE

UNIVERSITY OF ECONOMICS

ЎНАЛИШ: ГЛОБАЛ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛИ ЎНАЛИШЛАРИ. "Глобал ва миллий иқтисодиёт трендлари" номли конференция

PARALLEL CONFERENCES

"NEW2AN AND ICDSIS"

AND ICDSIS"

- Conditions for impro
- Corporate Account
- Institutional problem
- Training personnel f
- Business environmen
- Digital technologies

CONFERENCE

"S" CONFERENCE "GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC TRENDS" 19-20 OCTOBER

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi, 49-uy.

+998 99 881-86-98

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz

ФОРУМ

- Gender Equality
- Industry 4.0
- Sustainable Agricultural Development

- Digit
- Gree
- Envir
- Alter
- Artifi